

- [Főoldal](#)
- [Bemutató](#)
- [Archívum](#)
- [Publikálás](#)
- [Kapcsolat](#)
- [Impresszum](#)

« [A pénzmosás bűncselekményének szabályozási és bizonyítási nehézségei – a...](#)
[A büntetőjog és polgári jog kárfogalma – azonos terminológia, eltérő definíciók](#) »

Fegyverhasználati esetek kivizsgálása 1945–1949 között a Honvéd Határőrségnél

Szerző(k): Főrizs Sándor

Bevezetés

Publikációmban a határőrség tagjai által alkalmazott fegyverhasználatok kivizsgálását kívánom bemutatni az 1945–1949 közötti időszakban. Kutatómunkámhoz a témához kapcsolódó jogszabályokat, miniszeri rendeleteket, katonai (határőrségi) szabályzatokat és parancsokat dolgoztam fel. Az egyes konkrétan bekövetkezett eseményeket a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Lángliliom utcai dokumentumai alapján értékelem.¹ Annak ellenére, hogy 1945–1949 között viszonylag nagy számban került sor fegyverhasználatra a határőrizeti szolgálat során, meglehetősen kevés kivizsgálási okmány maradt fenn. Ennek oka lehet a bekövetkezett selejtezés is, de tapasztalható a kivizsgálás elnagyolásának, egyenesen mellőzésének a ténye, különösen a szervezetre kényes esetekben.

A meglévő dokumentumok sokszor hiányosak, nehéz következtetni a történetek lényegére. A jelentésekben gyakran szerepel 15-20 melléklet készítése, megküldése, de azok már nincsenek a fő anyaghoz csatolva. Máskor a teljes, hiánytalanul megtalálható kivizsgáló jelentés meglete esetén sem tűnik ki, hogy történt-e ügyészi kivizsgálás és mi volt az ügyészség álláspontja a fegyverhasználat minősítésével kapcsolatban. Vádiratot vagy a nyomozás megtagadására vonatkozó határozatot pedig csak kivételes esetekben lehet fellelni. A témához kapcsolódó bírósági ítéletekre a fennmaradt parancsokból következtethetünk azokban az esetekben, amikor a fegyverhasználatot elkövetőt büntetőeljárással sújtották, mert a szervezet jogtalannak ítélte a bekövetkezett cselekményt. Szerencsére az országos parancsokat nem semmisítették meg. Ezekben viszont egy-egy történet csupán néhány sorban szerepel, egy mondat az eseményről, egy másik az ítéletről, a történetek lényegét nem lehet kihámozni. A vizsgálódást nehezíti, hogy a legkomplikáltabb időszakban, 1944–1958 között, legalább 12 egymást váltó, hatálytalanító, a fegyverhasználatot szabályzó dokumentum is létezett (csupán a határőrségre vonatkozóan), visszatükrözve az ezen időszakban bekövetkezett politikai változásokat, a módosult állami törekvéseket.

A kivizsgálás menetének és végeredményének politikai jellegű determináltsága is megfogható bizonyos esetekben. Számomra ennek legtisztább megnyilvánulása a bozsoki őrsparancsnok agyonlövése

szolgálatban az egyik sorkatona által. Az ügynek vastag és elgondolkodtató dossziéja található a levéltárban, melyet külön publikációban dolgoztam fel.²

Jelen írásomban a határőrségi fegyverhasználati szabályozás általános kérdéseivel foglalkozom és bemutatok öt egymástól eltérő, de tipikusnak mondható kivizsgálási esetet.

Fegyverhasználat és kivizsgálás

A rendészeti, katonai szervezeteket megillető fegyverhasználati jog az állam legitim erőszak-monopóliumának egyik legszélsőségebb megnyilvánulása, ráadásul rendkívül alacsony szintre, az egyes szolgálatot ellátó, intézkedő járőrökhöz delegálva. Bekövetkezése esetén annak a személynek (esetenként az állam saját állampolgára) a sérüléséhez vagy esetleg halálához vezethet, akivel szemben a fegyvert alkalmazták.

Korunként és szervezetenként is változhat, mit fogadunk el fegyverhasználatnak. Több lexikont is idézhetünk, mint például: „Fegyverhasználat: a ® rendőrnek a rendőrségi törvényben foglalt feltételek szerinti rendszeresített lőfegyver-alkalmazása.”³ Rövid és tömör meghatározás, több buktatóval. Véleményem szerint e fogalmazás indokolatlanul szűkíti le a fegyverhasználatot a rendőr személyére. Említhetjük a katonát, hiszen napjainkban egyre többször jelentkezik a katonaság belbiztonsági alkalmazása, amelynek során összeütközésbe kerülhet polgári személyekkel, de beszélhetünk a büntetés-végrehajtás, vagy más rendészeti szerv tagjáról, szó lehet egy fegyveres magánbiztonsági szervezet alkalmazottjáról, vagy a fegyvertartási engedéllyel rendelkező állampolgár önvédelmi célú ténykedéséről.

A fegyverhasználat szabályait általában jogszabályokban, miniszteri rendeletekben, belügyminiszteri utasításban, vagy az országos parancsnok által kiadott parancsban, szabályzatban rögzítették. Esetenként ezekhez a határőrség parancsnoka több oldalas magyarázatot is fűzött, részletezve az egyes fegyverhasználati pontok értelmezését. A kivizsgálás kérdéskörével viszont lényegesen kevesebb dokumentum foglalkozott és sokszor csak igen felületesen.

Maga a „fegyverhasználat” fogalom tartalma is sokat változott a vizsgált évek során. A lőfegyveren több eszközt értettek (pisztoly, géppisztoly, puska, karabély, golyószóró, kézigránát és robbanóanyag szerepelt változóan a repertoárban), plusz a szűrő eszközök, mint a szurony. Az is többször módosult, mire, milyen körülmények között lehet rálőni. Személyre, gépjárműre, állatra, felszólítással vagy felszólítás nélkül, figyelmeztető lövéssel vagy a nélkül, átlőni az államhatáron vagy sem stb. A határőr járőr felszereléséhez, fegyverzetéhez még 1958-ban is hozzátartozott a nyeles kézigránát, amelynek alkalmazásáról több jelentéssel rendelkezünk. Az egyik szerint a győri kerület őrsén, Kázmérpusztán, 1958. július 26-án a járőr a műszaki zár mellett zörgést észlelt. Úgy vélte, „hogy azt meg akarják rongálni”, egy darab nyeles kézigránát dobott a hang irányába, és két sorozattal 23 darab lőszert lőtt ki. A kivizsgálás a járőr részéről a cselekményt jogtalanak minősítette, mert nem győződött meg arról, hogy valóban személyről van-e szó. Ebben az esetben viszont nem történt sérülés, így az esemény lezárása lényegesen egyszerűbb feladat lett.⁴

A határőrség működése során a kivizsgálásnak bizonyos szituációkban, különösen haláleseteket követően, kiemelt jelentősége volt. 1945–1958 között a szomszédos államok közül Ausztriával és Jugoszláviával hullámozó, de gyakran rendkívül feszült kapcsolat alakult ki. A szigorú ellenőrzéseknek, kivizsgálásoknak kellett (esetenként kellett volna) megakadályozni a szomszédos országokba történő átlövést. Az ötvenes évek végéig gyakori volt a sorkatonák körében az öngyilkosság és a fegyveres baleset. A szolgálat jellege, a két-háromfős járőrözés, messze a laktanyától az államhatáron, lényegében szoros ellenőrzés nélkül, sok mindent lehetővé tett. A bekövetkezett halálesetek kivizsgálásának kellett

bizonyítania, hogy a halott katonát nem a társa gyilkolta meg, amire jó néhány példa volt, vagy hogy a meghalt civil személlyel szemben valóban jogszerűen használták fegyverüket. Több esetben a katona fiukat elvesztett szülők évekig mindent megmozgattak, hogy reális képet kapjanak a történetekről. Nem áll a rendelkezésünkre összegző kimutatás a határőrségnél elhunyt katonákról, bizonyos évekről rendelkezünk részadatokkal. 1949-ben hat sorkatonát gyilkoltak meg szolgálatban. Egy 1950-ben elhunyt katonákról készült névjegyzék⁵ 42 névvel tartalmaz olyan eseteket, amikor szükség lehetett körültekintő kivizsgálásra. Ezek között található 11 haláleset löfölgvertől és 14 öngyilkosság. Ilyen körülmények között a kivizsgálásnak nyilvánvalóan jelentős szerepe volt. A publikációmban szereplő példák viszont polgári személyekkel szembeni fegyverhasználatokat tartalmaznak.

A fegyverhasználatok kivizsgálásának szabályozása

A Honvéd Határőrség 1945–1949 közötti fegyverhasználatát ismereteim szerint három szabályozás befolyásolta. A legkorábban egy miniszteri rendelet és az ehhez kapcsolódó két körrendelet⁶ keletkezett 1944-ben, még az akkori, háború alatti határszolgálat részére, és érdekes módon „átnyúlóban” az új demokratikus határőrségnél is érvényben maradt 1948-ig.

A 47/047 sz. körrendelet 3. paragrafusa „Eljárás a fegyverhasználat után” címmel tárgyalja a tennivalókat, itt szerepelnek kivizsgálási szabályok:

- minden fegyverhasználatot, az eredménytelent is jelenteni szükséges;
- a helyszínt biztosítani kell és az eseményt kivizsgálni;
- írásos jelentést kell készíteni;
- a honvéd ügyész „előzetes megállapításban” értékeli a történeteket, rövid írásbeli véleményt szerkeszt a fegyverhasználat jogosságáról;
- csekély jelentőségű fegyverhasználatnál közigazgatási kivizsgálásra kerül sor, az ügyészt nem vonják be;
- az illetékes parancsnok a bűnvádi feljelentést mellőzheti, amennyiben a fegyverhasználatot jogosnak ítéli (ezt én rendkívül széles jogkörnek tekintem, bár tudjuk, hogy ekkor háborús időszokról van szó);
- a honvédelmi miniszter egyes esetekben vegyes, honvédségi és polgári bizottsággal is kivizsgálathatja a történeteket, ilyenkor a bizottság elnöke honvédtiszt;
- magyar és szomszédos „idegen” állam között vegyes bizottsági kivizsgálás lehetséges.

1945-ben készült egy ideiglenes szabályozás a fegyverhasználat tárgyában⁷, amely a korábbiakkal nem egyezik meg teljes mértékben, majd ezt követően az előző 1944-es rendeleteket hagyták érvényben. 1948. februárban született meg az új kormányrendelet⁸ a határőrség fegyverhasználatáról.

A fegyverhasználatok kivizsgálására vonatkozóan a levéltárban található egy 1949. május 27-i dátummal kiadott országos parancs⁹ egy iratgyűjtőben, egyéb okmányok mellett, és nem rendelkezik külön nyilvántartási számmal. A szabályozás megértéséhez ismernünk szükséges a határőrség akkori (1945–1949) szervezetét. Alsó szintről felfelé haladva járőr – őrs – század – zászlóalj (14 középirányító szervezet) – határőr (fő)parancsnokság.

Az említett parancsot a zászlóaljak részére adták ki, „Tárgy: Közös kivizsgálásnál és fegyverhasználat kivizsgálásánál követendő eljárás” megnevezéssel. A címben szereplő „közös kivizsgálás” a szomszédos ország illetékes szerveivel szükség esetén együtt lefolytatott kivizsgálásokra vonatkozik. Ezek a legbonyolultabb esetek, különösen amennyiben ellenérdekeltség merült fel és a problémát okozó fél megkísérelte elhárítani magáról a felelősséget. Szabály szerint a két ország képviselői egy-egy

bizottságot küldtek ki a problémás cselekmény feldolgozására, akik meghatározott protokoll, jogosultság szerint tevékenykedtek. A teljes kérdéskört a két állam között kötött nemzetközi megállapodás szabályozta. A legkényelmesebb ebben az időben gyakorolt megoldás volt, ha kényes esetekben nem reagáltak a megkeresésekre és egyszerűen nem jelentek meg a kért helyszínen a kivizsgálásban történő részvételre. De az időhúzásnak egyéb módszerei is akadtak. Ezt természetesen a másik fél később törlesztésül viszonzta. Ennek megfelelően születtek a határon átnyúló súlyos esetekről egyoldalú kivizsgálási jegyzőkönyvek.

A kiadott parancs a problémakört két részre bontja:

1. Közös kivizsgálásnál követendő eljárás; és
2. eljárás halálos kimenetelű, vagy sérüléssel fegyverhasználat kivizsgálásánál.

Az I. pontnál a dokumentum másfél oldalban foglalja össze a teendőket és egy sor gyakorlati kérdéssel kapcsolatban intézkedik. Nem zárja ki az államhatáron történő átlépést mindkét irányban a kivizsgáló bizottságok részére a helyszín tanulmányozása céljából. A külföldi szerveket meghívni, vagy meghívásra választ adni csak a határőrség főparancsnoksága engedélyével lehet. Az adott eset jellegétől függően más társszervek, elhárítás („D” szerv), politikai szervek, szakértő és orvos részvétele szükséges a tevékenységnél. Jegyzőkönyv felvétele két nyelven történik, a helyszín biztosítása fontos, a keletkezett okmányokhoz boncolási jegyzőkönyvet szükséges csatolni. A holttesthez törvényszéki orvos szakértőt, vagy a saját zászlóalj vezető orvosát, hiányában a szerződöttetett polgári orvost kell kirendelni.

A kivizsgálást lezáró jegyzőkönyvet aláírhatja a bizottság vezetője, a politikai tiszt, a „D” szerv és a nyomozó szerv képviselője. Az okmány kiemeli a tárgyalásra történő felkészülés fontosságát és azt az előjárói elvárást, hogy a magyar résztvevők kerüljék el egymás között a vitát a másik fél előtt.

A II. pont a közös kivizsgálást nem igénylő esetekkel foglalkozik:

- A halálos kimenetelű fegyverhasználatot a főparancsnokság vizsgálja ki, ők biztosítják a bizottság vezetőjét, résztvevőket mint az előbb leírtakban. A bekövetkezett esetről távmondattal szükséges értesíteni a parancsnokságot. Ha szükséges, az együttműködő szervek képviselőit bevonják a kivizsgálásba.
- Sérülést okozó fegyverhasználatnál a bizottság vezetőjét a zászlóaljparancsnok (azaz a középszintű szervezet vezetője) jelöli ki, előzetesen nem, de súlyos sérülés esetén táviratban értesítenie kell a főparancsnokságot.
- A sérülés nélküli fegyverhasználatot az illetékes határvadász őrsparancsnok a járőr bevonásával vizsgálja ki.
- Az 1)–2) esetben a helyszínt minden esetben biztosítani kell és a „kivizsgáló jelentést” mellékleteivel együtt fel kell terjeszteni Budapestre. A 3) esetben az őrsparancsnok egy rövid jelentést készít.

Jól mutatja az akkori viszonyokat, hogy a kivizsgálásokba bevonták a politikai szerveket, akiknek minden jelentős eseménybe betekintésük lett. Ennél is érdekesebb, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya 1949. augusztus 3-án Szabadkán egyezményt kötött Jugoszláviával az államhatáron bekövetkezett események közös kivizsgálásáról (Szabadkai egyezmény¹⁰). Ezt 1949. október 31-i hatállyal szinte azonnal felmondta a magyar kormány arra hivatkozva, hogy a jugoszlávok elraboltak két magyar rendőrt az államhatár honi oldaláról, a kért kivizsgálásba csak vonakodva vettek részt és hosszas huzavonával adták vissza őket.

Az országos parancsnok ennek megfelelően (felső intézkedésre) megtiltotta a jugoszláv szervekkel

történő együttműködést: „A jugo. [jugoszláv] viszonylatú hűrség-eknél [határőrségeknél] a fenti rendelettel szabályozott közös kivizsgálások foganatosítását azonnali hatállyal beszüntetem. Megtiltom, hogy határsértés esetén a jugo. hűr. [jugoszláv határőr] szervekkel a közös kivizsgálás lefolytatása céljából az érintkezést felvegyék.”¹¹ (1949. november 24).

Egyes számú eset

Egy 1949. március elsején Szakonyfaluban történt halálos kimenetelű fegyverhasználatról szóló dosszié anyagai bepillantást engednek a kivizsgálás néhány mozzanatába.¹²

A szerencsétlenül járt személyt az őt előállító járőr a laktanyába kísérte este, sötétedést követően. Az illető megpróbált megszökni egy erdős területen, ekkor lőtték agyon.

Az iratgyűjtőben szereplő okmányok:

- A helyileg érintett zászlóalj (középirányító szerv) távmondata a határőrség főparancsnokságára, amelyben jelentik a bekövetkezett eseményt. Ebben kéri az előjárót a „Pécs-i kerület ügyészenek Alsószölnökre való kirendelésére kivizsgálás végett”.

Számomra azért érdekes ez a mozzanat, mert Budapesten a határőrség főparancsnoksága maga is rendelkezett kihelyezett „saját” ügyészi csoporttal, mégsem ezt vették igénybe.

- A választávmondatban a felettes katonai osztály a zászlóaljat bízta meg az esemény kivizsgálásával: „vizsgálja ki a területileg illetékes polgári ügyészség bevonásával”; „az elhalt polgári személy temetésére az engedély megadását a területileg illetékes államügyészségtől kérje”.
- Található a dossziében egy vázlat a helyszínről, egy járőrlap, amely igazolja, hogy a fegyverhasználatot végrehajtó járőr az érintett területen és időben jogszerűen szolgálatot teljesített. Egy „Őrsparancsnoki vélemény” című írásos jelentés a helyi parancsnoktól, ebben tanúsítja, hogy az előírásoknak megfelelően a szökni szándékozót felszólították a megállásra és a kísérés kezdetekor figyelmeztették az esetleges fegyverhasználatra.
- A borító belső oldalán olvasható egy „Emlékeztető” nevű összefoglalás a történetek kivonatolásával. Ez tartalmazza az országos szintű megítélést: „A fegyverhasználat mintaszerűen van kivizsgálva.” „A fegyverhasználat az 1.600/1948. Korm. sz. rendelet 1. § 4. pontja értelmében, mint köteles fegyverhasználat egyetérték.”

A „köteles” megfogalmazás a mai „jogos”, „jogszerű” kifejezésnek megfelelően felmenti a járőrt a további következmények alól. A minősítés alatt szerepel az ügyészség egyetértő aláírása.

- Az utolsó irat egy „Nyugta”, „1 drb. azaz Egy darab géppisztoly lövés által meghalt hulláról” a halott adataival, és „Szakonyfalu, 1949. évi március hó 3.-án, aláírás ... bíró.”

Magáról a kivizsgálás eredményéről felterjesztett jelentés viszont hiányzik a gyűjtőből.

Kettes számú eset

A következő feldolgozandó iratgyűjtő okmányai egy meglehetősen bonyolult esetet mutatnak, amelyben a helyi kivizsgálást és az azt elfogadó főparancsnoksági támogatást felsőbb szintről felülbírálták.¹³ Ebből a gyűjtőből is hiányzik a kivizsgáló jelentés, az összefoglalásból következtethetünk az eseményekre.

A szolgálatban lévő járőr az államhatár irányából közeledő három személyt szólított fel megállásra.

Közülik az egyik nem engedelmeskedett, hanem a katonát három méterre megközelítette, aki ekkor mellbe lőtte.

Egy parancsnoksági ceruzás bejegyzés vélekedése szerint az idegen talán nem is értett magyarul. Összesen kilenc okmány található az anyagban. Egy kimutatás szerint hét melléklet tartozik a jelentéshez, de ezek nincsenek meg. Az időpontok és az egymást keresztező távmondatok megismerésekor az olvasó számára nyilvánvalóvá válik, hogy valami nem felel meg a valóságnak.

Az itt szereplő okmányok:

- A kiskunhalasi zászlóalj távmondati jelentése időben a legkorábbi dokumentum. Ebben értesíti a főparancsnokságot az 1949. január 8-án bekövetkezett „eredményes” fegyverhasználatról.
- Meglehetősen vontatottan haladt a kivizsgáló anyagok felterjesztése, mert március 13-án a zászlóalj még határidő-módosítást kért arra hivatkozva, hogy a jelentést vissza kellett adnia a századnak kiegészítésre, majd április 3-i dátummal található egy kísérőlevél Kiskunhalasról, hogy küldik az anyagot.
- A honvéd határőr főparancsnokság tájékoztatja a kiskunhalasi zászlóaljat, hogy a fegyverhasználat „köteles volt”, mégpedig a „fegyverhasználati jog 1. § 1. pontja értelmében”. Ez látszólag az esemény lezárását jelenheti. A felterjesztett kivizsgálási anyag viszont a követelményeknek nem minden szempontból felel meg. Nyomatékosan felhívja a figyelmet a vonatkozó előírások betartására. Visszaküldi a felterjesztett jelentést: „újraserkesztés végett visszaadom”. Több problémát kifogásol: hiányzik az őrsparancsnok véleménye; „az orvosi bizonyítvány semminemű adatot nem tartalmaz”; kezdetleges a csatolt vázlat; nincs megjelölve a távolság az államhatárig; nem szerepel, hogy a kormányhatározat mely pontja alapján ítéli kötelesnek a fegyverhasználatot.

Maga az, hogy a jelentést újraíratják a bekövetkezett eseményt követően négy hónappal, már jelez valamit.

- Érdekes az itt található „Budapesti kat. ügyészség hőr. főpsági [határőr főparancsnoksági] kirendeltség részéről” címzésű irat (vagyis a határőrségi ügyészségi kirendeltségről van szó). E szerint: „A rendelkezésre álló adatokból a fegyverhasználat az 1600/1948. korm. számú rendelet 1. § 1. pontja alapján: »köteles« gyanánt bírálendő el.”

Azaz – a parancsnoksági állásfoglalással egybecsengően – ők is jogosnak, törvényesnek minősítik a fegyverhasználatot.

- A következő levélben a Budapesti Központi Katonai Ügyészség vezetője 1949. szeptember 23-án írásban kéri a kivizsgáló anyagok megküldését a határőrség parancsnokságától.

Már kilenc hónappal vagyunk a történetek követően. Nyilvánvalóan az ügyészség vezetője problémásnak ítélte a teljes kivizsgálást.

- Az utolsó dokumentum egy vádirat „Budapesti Központi Katonai Ügyészség” fejrésszel, „Tárgy: Garzó Imre tisztjelölt bűnügye”, mely szerint „a Bkp. 242. §-a alapján közvetlenül vádat emelek 1./ a Btk 65. §-hoz képest a Btk. 279. §-ba ütk. szándékos emberölés bűntettének kísérlete miatt, melyet azáltal követett el, hogy [...] A terheltet szabadlábon hagyom [...] Bp. 1950. február hó 8-án dr. Soós Károly alez. a közp. kat. ügyészség vezetője.”

A történetekkel kapcsolatban további információk nem állnak a rendelkezésünkre. Nem tudhatjuk, került-e sor bírósági tárgyalásra és az milyen eredménnyel zárult. A hosszan elhúzódó ügy még a Honvéd

Határőrség fennállása idején kezdődött, de a vádirat dátumakor a szervezet már mint „Államvédelmi Hatóság Határőrség” működött (1950. január elsejétől). A szervezeti változásnak viszont nem lehetett köze az ügyek intézéséhez, mivel a Központi Katonai Ügyészség már 1949 szeptemberében bekérte a dokumentumokat. Külön érdekesnek ítélem az ügyészség határőrségi kirendeltségének állásfoglalását, amely nem egyezett meg a központi katonai ügyészség megítélésével.

A kormányhatározat 1. § 1. pontja, amelyre az országos parancsnokság a köteles fegyverhasználat megállapítását alapozta, az alábbiakat tartalmazza: „aki őt tettelegesen megtámadja, vagy ilyen támadással veszélyesen fenyegeti [...]”¹⁴.

Hármas számú eset

Az itt említésre kerülő iratgyűjtő tartalma több szempontból is érdeklődésre érdemes.¹⁵

A Dráva partján szolgálatot teljesítő határőr sorkatona a folyó túloldalán egyenruhás, távcsővel figyelő jugoszláv katonát vett észre. Felszólította, majd egy lövést adott le rá.

Az anyag fogalmazása, a szituáció bemutatása már tükrözi az 1949-es helyzetet, Jugoszlávia ellenségnek minősítését. Az okmányok kihangsúlyozzák, hogy a folyó kanyarulata és az államhatár vonalának haladása miatt a Dráva túloldalán egy keskeny sáv magyar területnek minősült, és a jugoszláv katona ennek megfelelően magyar területen tartózkodott. Ebből igyekeznek a kivizsgálók jogos, indokolt fegyverhasználatot levezetni.

A logikával kapcsolatban több észrevételt is tehetünk. A felszólításnak semmi értelme sem volt, egy „Állj!”, „Állj vagy lövök!” felhívásra a másik személy semmit sem tudott volna tenni. A jugoszláv katona nem folytatott ellenséges magatartást. A lövés nyilvánvalóan az államhatáron történő átlövés eredményezett. A jelentésekben szó sincs arról, hogy a jugoszláv szervekkel közös kivizsgálást kívántak volna végrehajtani, amely ilyen esetekben nemzetközi kötelezettség.

Az iratgyűjtőben található okmányok:

- A területileg illetékes zászlóalj felterjesztő levele, amely jelenti a fegyverhasználat bekövetkezését, 1949. május 21-i dátummal.
- Egy úgynevezett járőrlap tanúsítja a katonák szolgálatba indítását és szolgálati feladataikat.
- Helyszínvázlat a folyó és az államhatár haladásáról.
- „Tanúkihallgatási jegyzőkönyv” a lövést leadó katona meghallgatásáról. Ebből világosan kitűnik, hogy az érintett tudta, jugoszláv katonával van dolga, egyenruhájáról, távcsövééről felismerte. A többieket, járőrtársait azért nem figyelmeztette, mert akkor nem lett volna ideje lőni.
- A századparancsnok egyoldalas, négy bekezdéses jelentésében szerepel, „a [saját] járőr észrevette, a Dráva túlsó oldalán, a határvonaltól kb. 300 m-re magyar területen, a füzesben egy Jugoszláv katona figyel, akire puskájából egy lövést adott le. [...] A lövéstől a Jugo [értsd a jugoszláv katona] megsebesülhetett, amit valószínűvé tesz, hogy a lövés után a karjához kapott.”

A záró bekezdés – „Nevezett fegyverhasználatja jogos volt. Monda Jenő Bajtárs ezzel is tanúságot tett arról a gyűlöletről, amely a Jugoszláv fasisztákat megilleti” – megfogalmazása tükrözi a kialakult politikai viszonyokat és azt, hogy reális kivizsgálásról ilyen körülmények között már nem lehet szó. A jelentéshez hozzáírt zászlóaljparancsnoki megjegyzésben a parancsnok mentegeti a járőrt, aki több lövést nem tudott leadni, mert a jugoszláv katona eltűnt. Különösen ellentmondásos a fasiszmus elleni harcban kitűnt jugoszlávok „lefasisztázása”.

- Az úgynevezett kivizsgálást lezáró legfontosabb dokumentum a „Honvéd határőrség főparancsnoksága” fejrészes feljegyzés. „Tárgy: Monda Jenő honv. [honvéd] eredményes fegyverhasználat a Vízvár-i 120. hv. [határvadász] őrsön.” (1949. május 20) Hátoldalán kézzel írva: „A Vízvár-i 120. hv. őrs állományába tartozó Monda Jenő honv. fegyverhasználatát az 1600/1948. Korm rendelet 1. § 4. pontja értelmében kötelesnek minősítem. V. 26.”: Hőrv. fvk. és pol. ov. rendeletéből: Barrkányi László őrgy. kat. ov.¹⁶

A fegyverhasználatból és az államhatáron történt valószínűsíthető átlövésből azért nem csináltak nagyobb ügyet, mert a jugoszláv katonákat ellenségnek tekintették. Ezzel a hozzáállással viszont további hasonló események bekövetkezését teremtették meg. Öt nap alatt megszületett a kivizsgálás eredménye, pedig a kettes számú esetben erre lényegében egy év alig bizonyult elegendőnek.

Bemásolom a kormányrendelet hivatkozott pontját: „4. aki, mint elfogott, vagy elfogandó személy menekül és fegyverhasználatot fenyegető rákiáltás ellenére nem áll meg, ha feltartóztatására más mód nincs [...]”¹⁷.

Miért minősült volna a jugoszláv katona a Dráva túloldalán a járőrtől 300 méterre elfogandó személynek?

Az elbírálás meglehetősen lazán kezelte a vonatkozó szabályozást.

Négyes számú eset

A következő iratgyűjtő egy kettős halálessettel végződött fegyverhasználatot tartalmaz, és a rendelkezésre álló okmányok viszonylag átfogóan mutatják be a lezajlott kivizsgálás rendszerét.¹⁸

1947. november 11-én, Szentgotthárd szegélyén, közvetlenül az államhatár mellett két budapesti lakost lőtt agyon a határőr járőr, akik a megállásra vonatkozó felhívásra és a figyelmeztető lövésre nem álltak meg.

A dossziében rendelkezésünkre álló okmányok:

- A vizsgáló bizottság háromlapos jelentése a „kivizsgáló bizottság vezetője” aláírásával, dátuma 1947. november 13., „Fegyverhasználati ügyeket kivizsgáló bizottság” címmel, tulajdonképpen a budapesti parancsnokság I. a. osztály jelentése (katonai osztály). Ebből megtudhatjuk, hogy a vezérkari főnök (a határőrség parancsnokának szakmai helyettese, a határőrség kettes számú vezetője, Németh Dezső ezredes) utasítására állt össze és indult a bizottság 11-én Szentgotthárdra a 8/23. számú határvadász századhoz. A csoportba a parancsnokság három osztályáról egy-egy fő, köztük egy orvos őrnagy, a bűnügyi alosztály vezetője és a katonai osztály egy munkatársa került beosztásba. Leérkezést követően Szentgotthárdon a bizottság kiegészült a városi kapitányság vezetőjével (egy rendőr őrnagy), a szentgotthárdi járási főjegyzővel, a 8/23. határvadász század parancsnokával (hivatásos főhadnagy), a 8/104. határvadász őrs parancsnokával (hivatásos főhadnagy) és a 8/23. határvadász század nyomozójával (hivatásos őrmester). Meghallgatták a jelentést a történetekről, majd az így megalakított bizottság a fegyverhasználatot végrehajtó járőrrel együtt megtekintette a helyszínt. A bizottság egységes véleménye az lett, hogy a kétfős járőr köteles fegyverhasználatot hajtott végre, a fegyverhasználati utasítás 7. pontja alapján egy-egy lövést adtak le. A határsértők a városba vezető műútról letértek a 150 méterre lévő államhatár irányába november 9-én 19-20 óra között. A járőr egy alkalommal „Állj!”, majd két alkalommal „Állj, vagy lövök!” felszólítást alkalmazott. A személyek 7-9 lépésre voltak az államhatártól, a járőr pedig kb. 15-17 lépésre a határsértést megkísérlőktől, amikor a lövések sor került. A

kivizsgálás ideje alatt a túloldalon feltűnt egy osztrák csendőr, akivel a bizottság vezetője tisztázta, hogy nem történt átlövés osztrák területre. Az elhunytak csomagjainak tartalma szintén határsértési szándékra utalt. Az egyik halott testvére megjelent a határvadász század parancsnokságán és felvilágosítást kért a történetekkel kapcsolatban. A bizottság vezetője ismertette vele az eseményeket. A testvér által öccséről elmondottak – rendezetlen családi állapot, a vele együtt agyonlőtt barátja több alkalommal járt külföldön – szintén megerősítették a bizottság véleményét a határsértési szándékról.

A bizottság vezetője a század állománya előtt megdicsérte a járőrt.

- A következő okmány egy „Vegyes bizottsági jegyzőkönyv”, amely Szentgotthárdon készült. Ez tanúsítja, hogy egy korábban szolgálatot teljesítő rendőr alhadnagy igazoltatta a két személyt a vasúti pályaudvaron, amikor azok vonattal Szentgotthárdra érkeztek, állításuk szerint valamelyik üzemből munkát keresni. Ekkor figyelmeztette őket, hogy az államhatár közelébe ne menjenek és amennyiben nem találtak munkát, haladéktalanul hagyják el Szentgotthárdot.

Összesen 5 db. melléklet tartozik a jegyzőkönyvhöz, amelyet aláírt a bizottság nyolc tagja.

- Az akkor szokásos „Házi feljegyzés” (parancsnoksági belső feljegyzés) az eseményről, aláírás nélkül a borítólapon belső oldalán olvasható. Lényegében a bizottsági jelentés információit tartalmazza. Felveti a kérdést, hogy a járőr miért nem a kiszökök lábára célzott. Ezt a sötétséggel és az üldözés felhevült állapotával indokolja. Javasolja a járőr tagjai „Honvéd Főparancsnoki Dicséret”-ben és pénzjutalomban részesítését. Intézkedik, hogy a keletkezett dokumentumokat, jegyzőkönyvet, vázlatot (helyszínvázlat) „illetékes elbírálás céljából [...] megküldjük a budapesti honv. ügyészség hőr. főpásztár-i kirendeltségének.”
- A feljegyzés tartalmazza még az I. a. osztály vezetőjének szignóját az alábbi feljegyzéssel: „Az I. b. oszt. véleményével egyetértek. A fegyverhasználat az utasítás 7. pontja értelmében köteles volt. XII. 15.”
- Az okmányok között szerepel két „Orvosi lelet”, amelyet az orvos a fegyverhasználat helyszínén készített mindkét halottal. Ezek szerint az első hátul érte a lövés, kimeneti nyílás a köldöknél, a halál oka elvérzés. „Tekintettel a haláleset tisztázott körülményeire bírósági hulla vizsgálatot nem javaslok.” Aláírás „o. őrgy [orvos őrnagy], a bizottság orvos szakértője”. A másik személyt szintén a hátán érte a lövés, azonnal meghalt, nem lehetett segíteni rajta.
- Az „Orvosrendőri hullaszemle jegyzőkönyv”-et, kézzel írva, a járási tiszti orvos készítette.
- „Jegyzőkönyv” a halottaknál találtakról. Aláírta három fő.
- „Jegyzőkönyv” annak a rendőr alhadnagynak a meghallgatásáról, aki a vasútállomáson a két később agyonlőtt személyt érkezésükkor igazoltatta és figyelmeztette, négy aláírással.
- Két jegyzőkönyv a járőr két tagjának meghallgatásáról, öt-öt aláírással.
- „Jegyzőkönyv” az őrsparancsnok meghallgatásáról. A központi kivizsgálási előírás szerint az őrsparancsnokot minden esetben meg kellett hallgatni. A fegyverhasználatot „köteles”-nek minősíti. Amikor neki a járőr az eseményt jelentette, a helyi orvossal ment ki a helyszínre.

A kettős haláleset a helyi lakosokban jelentős ellenszenvet váltott ki, a holttestek két és fél napon át láthatóak voltak a közelben húzódó vasútvonalról, illetve a műútról. A bizottság és a helyi határőr vezetők az ellenszenvet „a lakosság olyan részében látta megnyilvánulni, akiről feltételezhető, hogy csempészéssel foglalkoznak és anyagi vonatkozásban érinti őket a határvadászok kemény, mindenre elszánt fellépése.”

Mivel civil személyekről volt szó, az illetékes szombathelyi ügyészség vezetője engedélyezte a temetést.

A holttesteket november 12-én átadták a rábafüzesi községi előjárásának, akiknek kötelessége volt a rokonok értesítése, és ezt meg is tették, majd a temetésről is ők gondoskodtak.

A személyeknél talált holmikat szintén Rábafüzes község előjáróságának adták át további eljárás céljából. A határőrségi szegénységi viszonyokat mutatja, hogy mivel az egyik halott lábán kincstári eredetű síbakanacs volt, az előjáróságot felszólították, hogy a temetést követően azt nyugta ellenében adják át a rábafüzesi őrsnek. Ebben az időben civil személyektől a honvédelmi miniszter rendelete alapján minden katonai felszerelést (lábbelit, derékszíjat, egyenruha darabjait stb.) még a nyílt utcán is lefoglaltak.

Ötös számú eset

A következő fegyverhasználati esetről szóló kivizsgálást azért említem meg, mert az iratgyűjtő tartalmából kitűnik, milyen könnyen lehetett egy sérülést okozó fegyverhasználatot letagadni.¹⁹

E szerint egy tíztagú csempészcsoporthoz ellen használtak fegyvert Und határában, az elfogottakat az őrsre bekísérték. A járőr a fegyverhasználatot nem jelentette, a lőszerez nem számolt el, így az országos vezetés csak az osztrákok későbbi leveléből értesült az eseményről.

Skilich Antal 15 éves füles lakos osztrák állampolgár megsérült, őt a lövés magyar területen érte, de kimenekült Ausztriába.

A „Magyar Honvéd Határőr Parancsnokság” feliratú dosszié, dátuma 1947. augusztus 7., az alábbi okmányokat tartalmazza:

- A szokásos „Emlékeztető”, amely bemutatja a körülményeket. A kivizsgálás szerint a fegyverhasználati utasítás 7. pontja alapján történt a fegyverhasználat, „mivel a fegyverhasználat köteles volt és a sérült beismerte, hogy a lövés magyar területen érte [...] kellő ellenőrzés hiánya miatt adódott elő az a helyzet, hogy az őrs pk. [parancsnok] a fegyverhasználatról csak az osztrák határőrizeti szerv pk-ától [parancsnokától] szerzett tudomást.”
- Található a dossziében egy járőrlap, amely a katonák szolgálatban tartózkodását igazolja.
- Egy német nyelvű orvosi papír, „*Spitalsärztliche Bestätigung*”, e szerint a kezelt személy a jobb alkaron szenvedett áthatoló lövést, amely a csontot nem sértette meg. Várható gyógyulási idő 2-3 hét. (Burgenland, Oberpullendorf)
- Német nyelvű jegyzőkönyv, amit Nikitsch-ben vettek fel, 1947. augusztus 2-án. Tartalma szerint az eset 1947. július 29-én történt. Aton Skilich nikitschi lakos, 10 fő hasonló korú társával cukrot akart Ausztriába csempészni. A járőr felszólítás és figyelmeztető lövést követően sebesítette meg az alsókarján még magyar területen, de kijutott az országból.
- Vázlat a fegyverhasználat helyszínéről.
- Fenyítési lap, a járőr és az őrsparancsnok (10 nap szabafogság) megfenyítéséről.

Zárógondolatok

A Honvéd Határőrség Magyarországon 1945-től 1949 végéig állt fenn. 1950. január elsejével az újonnan alakult Államvédelmi Hatósághoz került és a nevét is módosították Államvédelmi Hatóság Határőrség elnevezésre. Ötéves fennállása alatt fegyverhasználatát kormány szintű jogszabály két alkalommal szabályozta (az első még 1944-ből), valamint országos vezetői szinten is pontosították. A fegyverhasználatok kivizsgálásával kapcsolatban lényegesen kevesebb és alacsonyabb szintű okmányokkal rendelkezünk. Ez azért is meglepő, mert az 1945–1949 közötti időszakban több olyan periódus is volt, amikor a lőfegyverek alkalmazása szinte heti rendszerességgel előfordult. A háborút

követő gyenge közbiztonsági helyzet, a három éven keresztül folytatott tömeges csempészet, a különösen Jugoszláviával és Ausztriával (ekkor még megszállt ország önálló állami lét nélkül) fennálló rossz kapcsolatok, a magyar nemzetiségű lakosság erőszakos elűldözése Csehszlovákiából, a magyarországi németiség kitelepítése és egy részük visszaszivárgása mind sorozatos alkalmat teremtett a közbiztonsági, határőrizeti szolgálatot ellátók számára a fegyverhasználatra.

A fegyverhasználat kivizsgálására vonatkozóan már az 1944-es körrendeletekben is találunk modernnek tekinthető lehetőségeket: ügyészség bevonása, vegyes polgári és katonai bizottság működtetése, a szomszédos ország érintett szerveinek bevonása közös kivizsgálásokba. Még sokáig, a hatvanas évekig nem tekinthetjük a kérdéskört átfogóan, megnyugtatóan szabályozottnak. Tovább bonyolítja a problémát, hogy láthatóan az érvényben lévő előírásokat is gyakran hiányosan alkalmazták.

A határőrségnél működött a budapesti katonai ügyészség határőr főparancsnoksági kirendeltsége. Ez az ügyészségi csoport szerepelt a határőrség állománytáblázatában és vezetője közvetlenül a határőrség parancsnokával volt szoros munkakapcsolatban. A szimbiózis láthatólag oda vezetett, hogy a saját ügyészi kivizsgálások több esetben alkalmazkodtak a vélt határőrségi szervezeti érdekhez, amint azt a publikáció kettes számú példaesete is mutatja. Ez ekkor, és talán más alkalommal is, bár kevés adat áll a rendelkezésünkre, összeütközést hozott a felettes Budapesti Központi Katonai Ügyészséggel. Egyébként a „saját szervezeti” ügyészségi kirendeltség működése egészen 1958-ig tartott. Az is érdekes, hogy a kivizsgálások egy részében, adataink szerint, nem a határőrségi, hanem a helyi polgári ügyészeket vonták be. Ennek lehetett egy teljesen egyszerű utazási oka is. 1948-ban például nem állt rendelkezésre gépkocsi Budapestről leutazni az államhatár egy eldugott pontjára, így a helyi lehetőségeket kellett kényszerűen igénybe venni.

Talán éppen a szűkös viszonyok miatt a helyi és regionális szervezetek vezetői megítélésem szerint az indokoltnál szélesebb jogkörökkel rendelkeztek a kivizsgálások terén. Ezzel módjukban állt a történeteket eltitkolni, vagy bagatellizálni. A sérülést okozó eseteket a zászlóaljparancsnokok kivizsgálási hatáskörébe adta az 1949. májusi szabályozás. A 14 regionális vezetési feladatokat ellátó kötelék maga ítélte meg a történeteket és Budapestre csak az általa elkészített összefoglaló jelentés jutott el. Arról nem szól a parancs, mi történik, ha bizonyos időt követően elhunyt a meglőtt személy, vagy kimondottan súlyos a sebesülése. Nincs szó ezt követő kivizsgálásról, utóellenőrzésről sem. A már többször idézett kettes számú eset mutatja, hogy 1949. január 8-tól egészen 1950 februárjáig nem sikerült dűlőre jutni a regionális szintű kivizsgálás eredményével, amely a fegyverhasználatot jogszerűnek ítélte a határőrségi ügyészségi kirendeltséggel összhangban. Közben Budapesten nyilvánvalóan érzékelték a törvénytelen magatartást és ezt a jelentés többszöri átíratásával próbálták elfedni, amit a Budapesti Központi Katonai Ügyészség fellépése akadályozott meg. Napjainkra az is elképzelhetetlen, hogy a sérülés nélküli fegyverhasználatot az érintett őrs parancsnoka vizsgálja ki. Ezzel a szabados megoldással lényegében minden olyan lövöldözést el lehetett rendezni, ahol személyeket nem lőttek meg. Ezzel szemben az ötvenes évek jelentéseinél láthatjuk, milyen súlyos bírósági ítéletekkel sújtották azokat, akik például részegen lövöldöztek.

Külön esetet képeznek a jugoszláv államhatáron bekövetkezett fegyverhasználatok a szomszédos ország katonáival szemben. Nem tudjuk, hány történésről és milyen körülményekről van szó. A bemutatott kivizsgálás (hármasként) alapja az a mondat, hogy a katonát a jugoszlávok iránti gyűlölet vezette. Az országos szint is ezzel elfogadhatónak tekintette a cselekményt. A kivizsgálást – nemzetközi jelentőségű eseményhez képest – csupán egy alacsony beosztású századparancsnok végezte, jelentését egy oldalon négy bekezdésben foglalta össze, erre a zászlóaljparancsnok ráírta az egyetértő véleményét, a felterjesztett okmányt Budapesten elfogadták. Nincs szó közös vizsgálatról a jugoszláv szervekkel, holott ezt később, novemberben tiltották meg. Ezek után nem lehet csodálkozni azon, hogy a jugoszlávok is több katonát agyonlőttek, és az események 1953-ig folyamatosan eszkalálódtak.

A négyes számú eset egy körütekintő, teljeskörűnek mondható kivizsgálást tartalmaz. Annyit mindenképpen meg kell állapítanunk, hogy amennyiben szabad külföldre utazás és szabad külföldi munkavállalás létezett volna, akkor az ott szereplő két egyszerű munkásember élete nem az államhatártól 15 méterre fejeződik be. Mondhatjuk, ők a nagypolitika áldozatai, miként bizonyos vonatkozásban a fegyverhasználatot végrehajtó járőrök is. Érthetetlen, miért nem engedték 1947-ben a szabadabb mozgást.

A lőfegyverhasználat szabályozása az állam mindenkori érdekeinek kifejeződése. Időről időre változhat, szigorúbb, vagy enyhébb lehet. Ehhez kapcsolódóan a kivizsgálás is az alapérdekeket követi: közelebb kerülhet a valósághoz – vagy eltávolodhat attól. Optimális esetben a kivizsgálást nem bízuk teljes egészében a fegyverhasználatot végrehajtó szervezetre, a megfelelő kontroll, felügyelet érdekében másokat, független szervezeteket is bevonunk, esetleg teljes egészében azokkal végeztetjük.

Fórizs Sándor, nyugállományú egyetemi tanár

1. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára határőrség országos parancsnoksági fennmaradt okmányai jelzete: MNL OL HOP XIX-B-10. [↩](#)
2. Fórizs Sándor: A bozsoki határőr őrsparancsnok lelövésének vizsgálata. Rendőrségi Tanulmányok, 2019/3., 99–114. o. [↩](#)
3. Boda József (főszerk.): Rendészettudományi szaklexikon. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 182. o. [↩](#)
4. MNL OL HOP XIX-B-10, 1958. év, 17. sz. doboz, IV/10-19. tárgykör, 350. folyószám. „Tárgy: a 13-as őrsön történt jogtalan fegyverhasználat kivizsgálása.” [↩](#)
5. MNL OL HOP XIX-B-10, 1950. év, 42. sz. doboz, III./4. tárgykör, 18. folyószám. „Névjegyzék, akik 1950-ben meghaltak.” [↩](#)
6. 2.550/1944. M. E. számú miniszteri rendelet: „A m. kir. honvédség határőrizeti közegeinek fegyverhasználati jogáról és a rendkívüli fegyverhasználati jog hatálybalépéséről”. Budapesti Közlöny, 1944. július 15., 158. szám; 47.047/eln. 13.-1944. számú körrendelet: „A m. kir. honvédség határőrizeti közegeinek fegyverhasználati jogáról és a kivételes fegyverhasználati jog hatálybalépéséről szóló 2.550/1944. M. E. sz. rendelet végrehajtása.” Honvédségi Közlöny, 1944. július 20., 30. szám; 47.046/eln. 13.-1944. számú körrendelet: „A m. kir. honvédség határőrizeti közegeinek fegyverhasználati jogáról és a rendkívüli fegyverhasználati jog hatálybalépéséről kibocsátott 2.550/1944. M. E. számú miniszteri rendelet közzététele.” Honvédségi Közlöny, 1944. július 20., 30. szám. [↩](#)
7. Ideiglenes utasítás a határszolgálat ellátására. 1. számú melléklet a 149/Eln.1945 rendelethez. MNL Vas Megyei Levéltára, 1945/149 Elnöki iratok XXI.1. [↩](#)
8. 1600/1948. (II. 11.) Korm. rendelet a határőrség fegyverhasználatának újabb szabályozása tárgyában. Magyar Közlöny Rendeletek Tára, 1948/34., 319. [↩](#)
9. MNL OL HOP XIX-B-10, 1949. év, 26. sz. doboz, IV-15. tárgykör, 030. folyószám. „Tárgy: Közös kivizsgálásnál és fegyverhasználat kivizsgálásánál követendő eljárás.” [↩](#)
10. MNL OL HOP XIX-B-10, 1949. év, 26. sz. doboz, IV-15. tárgykör, 030. folyószám. [↩](#)
11. Uo. [↩](#)
12. MNL OL HOP XIX-B-10, 1949. év, 26. sz. doboz, IV-15. tárgykör, 024. folyószám. „Halálos kimenetelű fegyverhasználatról jelentés.” [↩](#)
13. MNL OL HOP XIX-B-10, 1949. év, 26. sz. doboz, IV-15. tárgykör, 031. folyószám. „Garzó Imre őrv. eredményes fegyverhasználati járőrszolgálat teljesítése közben.” [↩](#)
14. 1600/1948. (II. 11.) Korm. rendelet: i. m. [↩](#)
15. MNL OL HOP XIX-B-10, 1949. év, 26. sz. doboz, IV-15. tárgykör, 030. folyószám. „Tárgy: Jugoszláv katonák elleni fegyverhasználat kivizsgálása.” [↩](#)

16. Határőr főparancsnok és politikai osztályvezető rendeletéből: Barrkányi László őrnagy katonai osztályvezető. [↵](#)
17. 1600/1948. (II. 11.) Korm. rendelet: i. m. [↵](#)
18. MNL OL HOP XIX-B-10, 1947. év, 3. sz. doboz, 2. folyószám. „Orbán Károly és Gescziej István Budapest-i lakosok halálos kimenetelű fegyverhasználati ügyének vizsgálása Szentgotthárdon.” [↵](#)
19. MNL OL HOP XIX-B-10, 1947. év, 3. sz. doboz, 55. folyószám. „Tárgy: Sopronkövesd-i fegyverhasználat”. [↵](#)

Közzétéve itt: [2022. évi 1-2. lapszám](#), [Aktuális szám](#), [Egyéb](#) | Tagged [Fórizs Sándor](#)

2018. Ügyészek Lapja Minden jog fenntartva.